

VASALOPPET

I FÄDERS SPÅR

LARS NYLIN
MED TORBJÖRN NORDVALL

24
START

28
I GUSTAV VASAS SPÅR

32
STARTSKOTTET 1922

38
VASALOPPET ÅR FÖR ÅR

90
LEGENDERNA

128
KVINNORNA I VASALOPPET

136
VASALOPPETS VÄG

144
"VÄLKOMNA TILL BERGA BY I SÄLEN ..."

154
FRAMTIDEN ÄR REDAN HÄR

162
VASALOPPETS ROLL I W-LÄN

180
JÄ VI ELSKER DETTE LOPPET

194
FÖR SVERIGE – PÅ SKIDOR

202
MÅL

STARTSKOTTET 1922

När det hade gått 400 år sedan Gustav Vasas äventyrliga flykt och återfärd genom Dalarna fick tidningsmannen Anders Pers på Vestmanlands Läns Tidning i Västerås en snilleblixt.

Pers, med barndomsrötter i byn Vinäs söder om Mora, var som många andra under åren efter det första världskriget påverkad av nationalromantiska ideal. När Pers mindes tillbaka till sin barndom vid Siljan slogs han under en ovanligt snörik vinter av en tanke på hur det ursvenska skulle kunna firas. Man borde celebrera det, tyckte Pers, genom att påminna folket om vad som hänt i trakten fyra århundraden tidigare.

Anders Pers skrev i sin egen tidning den 10 februari 1922 om "befrielsehelten" Vasa och dennes eskapader:

"Denna vinter torde skididrotten vara livligare omfattad än någonsin, tack vara den jämna vintern och tillgången på snö nere på slätterna. Detta kan ge anledning erinra om, att det nu är 400 år sedan en skidåkning utfördes, som hade ett betydande inflytande på utformningen av de politiska händelserna i Sverige. Vi syfta på de första dagarna i januari 1521, då Gustav Eriksson Vasa hade uppgett hoppet om att resa dalkarlarna mot de danskes tyranni och var på färd att bege sig från alltsammans och rymma landet in i Norge som politisk flyktning, att icke säga äventyrare."

Morakarlarna ångrade sig som vi minns, och skickade två av sina bästa skidlöpare efter rymlingen: Engelbrekt från Morkarby och Lars från Kättilbo, numera Kättbo.

VASALOPPET ÅR FÖR ÅR

1922

ERNST ALM IFK NORSJÖ 7.32.49

119 startade, 117 i mål.

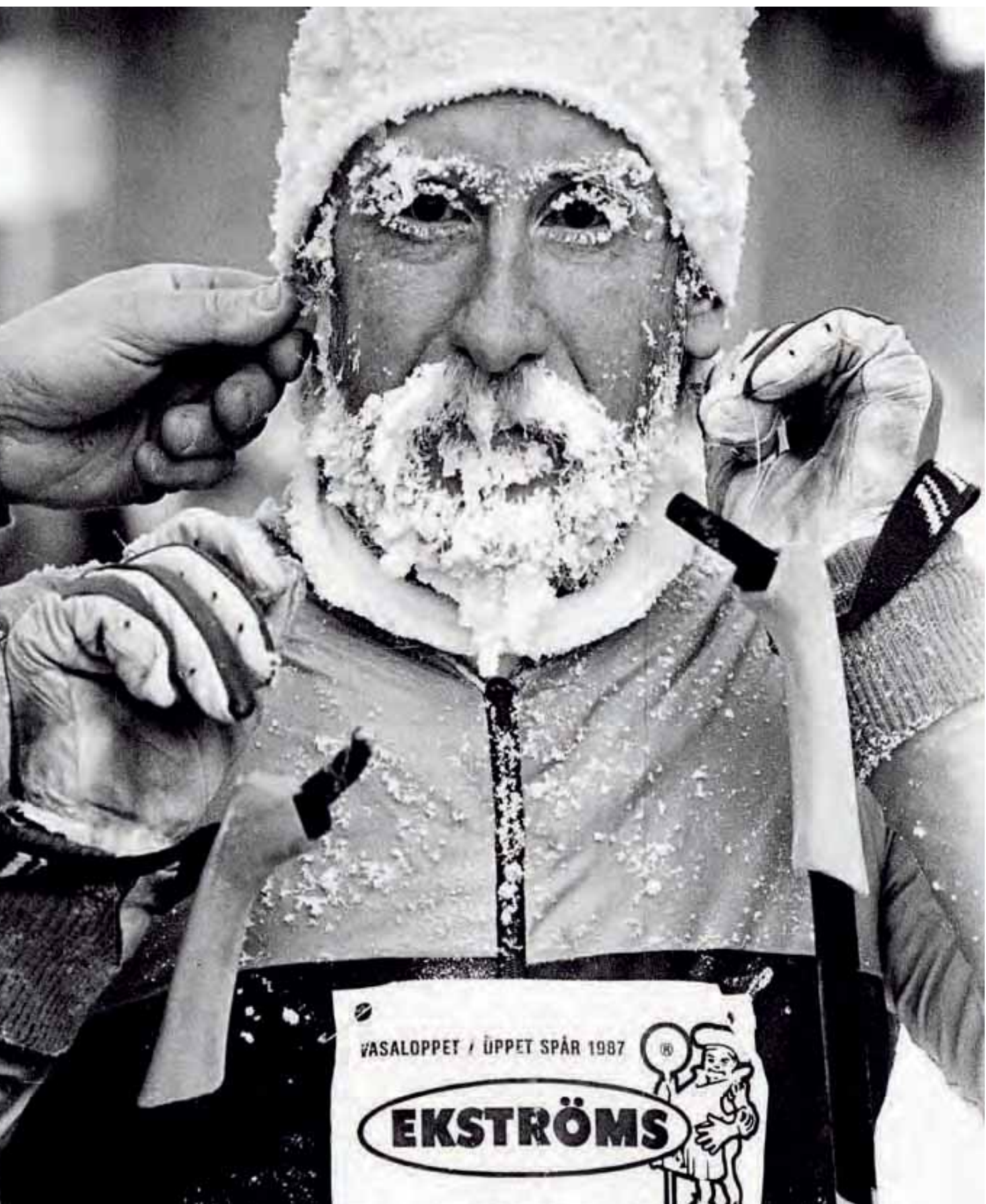
Den 19 mars 1922 kördes det första Vasaloppet. Ursprungligen var loppet en idé av redaktör Anders Pers på Vestmanlands Läns Tidning, som på det viset ville fira Gustav Vasas äventyr i Dalarna drygt 400 år tidigare. Men när Vasaloppet startades kort efter det första initiativet tagits var IFK Mora och Sälens IF huvudansvariga. 119 åkare startade i yrsnö som senare på dagen förvandlades till "outhärdligt snöslaskande", som det skildrades i en tidning. Själva starten gick vid Olnispagården i Sälens by. Det första året fanns endast tre kontroller: Mångsbodarna, Evertsberg och Oxberg. Till allas överraskning skaffade sig med en mil kvar av loppet en ung åkare från Norsjö i Västerbotten, Ernst Alm, en betryggande ledning. Det blir också Alm som slutligen vinner premiärloppet på tiden 7.32.49. Han får vid målgången passera under en enkel vitmålad skiva i träram med texten "MÅL", upphängd mellan två flaggstänger. Kranskullan Thérèse Eliasson hade valts strax innan, "för hennes kläders skull". Alms klubbkamrat Oskar Lindberg blir andra man i mål, distanserad med fem minuter. Endast två löpare bryter i detta lopp och tiden för den sista åkaren i mål blir 14.11.00.

På kvällen är det högtidsfest i Mora kyrka och prisutdelning vid Gustav Vasastatyn. Efteråt ansågs det att allt hade fungerat sensationellt bra med tanke på den korta förberedelse tiden, endast tolv dagar. De enda smärre problemen var att starten blev fyra minuter försenad och att åkarnas persedlar anlände till Mora med tåg fyra timmar efter att vinnaren gått i mål. Det fanns även de i media som tyckte att arrangörerna favoriserat loppets första sponsor, Dagens Nyheter. Sven Lindhagen skrev några år senare i tidningen Idrottsbladet:

Ernst Alm tas emot av kranskullan Thérèse Eliasson när han går i mål som segrare i det första Vasaloppet 1922.

Premiärvinnaren Ernst Alm fotograferad vid ett senare Vasalopp.

VASALOPPET / ÖPPET SPÅR 1987

EKSTRÖMS

Kvällsöppet

1987

ANDERS LARSSON BONDSJÖHÖJDEN IK 4.20.20

9 627 startade, 8 313 i mål.

Ett av de tuffaste loppen. Termometern visade vid starten på minus 33 grader vid banans kallaste punkt och många knäcktes det här året av kolden. 1400 kom aldrig till start, ytterligare 1300 bröt. En som klarade kylan var Anders Larsson, Bondsjöhöjden, som vann. Åsa Mattsson, IFK Mora var snabbaste dam för andra året i följd. Vasaloppskännaren och 48 000-kronorsvinnaren Birger Fäldt placerade sig som nummer 239 på den fina tiden 5.13.34. Kung Carl XVI Gustaf åkte för andra gången Öppet spår. Loppet fick en ny starter i Eric Åhs. Därmed återupptogs en familjetradition i Sälen, åren 1928 till 1970 startades loppet av Erics pappa Sune Åhs. Veteranklubben bildades. För att platsa där krävs att man genomfört mer än 30 Vasalopp eller Öppet spår.

Bästa dam: Åsa Mattsson, IFK Mora, 5.38.41

Kranskulla: Sara Kans

1988

ANDERS & ÖRJAN BLOMQUIST IFK LIDINGÖ 4.47.04

9 922 startade, 8 792 i mål.

1988 fick gamla "Lex Utterström-Hedlund" från 1928 läggas åt sidan. Detta efter en massiv önskan från "alla" om att låta bröderna Anders och Örjan Blomquist få dela segern. Bröderna från IFK Lidingö körde dött lopp och bar kranskullan Karin Wärnlund in i mål. Många anser att det är en av Vasaloppets mest minnesvärda stunder och bildintryck. Det här året var det också premiär för TjejVasan över 30 kilometer med ca 2 000 deltagare och start i Oxberg. Därmed inleddes det samarbete mellan ICA och Vasaloppet som senare bl a fött loppet KortVasan. Apropå kvinnor i Vasaloppet: bästa dam i loppet Gunnel Mörtberg möttes av loppets första officiella kransmas, Axel Jungward.

Bästa dam: Gunnel Mörtberg, Högbo AIK, 5.38.25

Kranskulla: Karin Wärnlund.

Kransmas: Axel Jungward

1989

JAN OTTOSSON ÅSARNA IK 5.09.33

7 614 startade, 6 820 i mål.

Efter en barmarksvinter krävdes det hårt arbete med snömaskiner för att rädda loppet. Åsarnas Jan Ottosson skrev därefter för första gången in sig som Vasaloppssegrare. Marie Johansson blev historisk detta år genom att både vara första dam i mål i Vasaloppet och samma år vinna TjejVasan.

Bästa dam: Marie Johansson, Dala Järna IK 5.38.12

Kranskulla: Eva Lönn.

Kransmas: Matias Helgesson.

Sid 74: "Köldmannen" Bo Brisfjord, 1987. Foto: Leif Forslund/Foto Dalmas.
Bakgrundsbild: Vasaloppet 1988.

Bröderna Anders och Örjan Blomquist delade segern 1988. Foto: Nisse Schmidt.

LEGENDERNA

NILS "MORA-NISSE" KARLSSON IFK MORA

Han har passerat 90 år fyllda och har efter en stroke svårt med talet. Men i blicken och tanken är han samme entusiastiske spjuver som 1925 för första gången fick en glimt av Vasaloppet. Och som sedan envist vägrade släppa greppet.

Vasaloppet och Nils "Mora-Nisse" Karlsson är åtta decennier senare två begrepp i symbios. Från villan på Mora-Nisses väg i barndomsbyn Östnor, omgiven av priser och skidminnen, strålar Karlssons ande även på 2000-talet över det lopp som är så intimt förknippat med honom och hans smeknamn.

Det var vid Vasaloppet 1925 som Nils Karlsson första gången kom nära loppet. När familjen var på besök hos bekanta i byn Selja såg sjuårige Nisse på nära håll hur det årets tätman passerade. Den Vasaloppsbacill som i det ögonblicket fastnade gick sedan lyckligtvis inte att kureras.

1927 kom hans första seger i ett skidspår. Lämpligt nog i "Lilla Vasaloppet". Att han var en stor talang visade hans suveräna seger då. Senare visade han som junior att han var ett av de största skidlöften som Siljansbygden fått fram.

En stark skidåkare i Mora innebär omedelbar intresseanmälan från arrangörerna av Vasaloppet. Givetvis ville man snart att även "Mora-Nisse" skulle starta. Men själv ansåg han sig inte redo. Först 1943, som 26-åring, ställde han för första gången upp. "Jag tyckte inte jag var tillräckligt bra innan dess", sa han senare.

Men när Karlsson väl inlett sin Vasaloppsbana blev han fullständigt ohejdbar. Redan vid premiären blev det seger. Den första debutantsegern sedan Ernst Alms 1922. Detta trots att Karlsson körde fel i Gopshus och tappade tid. Vid klockstapeln i Mora möttes han av kranskullan, hans egen syster Elsa. Som salig inte kom på något annat än att ropa: "Nisse! Nisse! Bra!".

Han förlorade visserligen det andra loppet, efter en intensiv strid på upploppet vann IFK Umeås Gösta Andersson med en futtig sekund. Men därefter var Nils Karlsson oslagbar. Totalt blev det nio segrar i tio lopp under elva år, ett rekord som bara Janne Stefansson varit i närheten av.

VASALOPPET ÄR EN KLASSIKER INTE BARA I SPORTSAMMANHANG. Det nio mil långa loppet mellan Sälen och Mora har med tiden blivit en del av den svenska folksjälen. Varje år lockas mer än 40 000 skidåkare att mäta sina krafter under ett numera veckolångt evenemang. Detta medan miljoner följer huvudloppet i ett av Sveriges Televisions populäraste och största evenemang alla kategorier.

Märkligt nog har det inte tidigare funnits ett riktigt praktverk om Vasaloppet. Men här är den nu, **Vasaloppet - I fäders spår**, en rikt illustrerad presentbok som skildrar loppet i alla dess aspekter. Här finns naturligtvis berättelsen om hur det hela började, men också om dess anpassning till nutiden och dess betydelse för människorna i länet och landskapet Dalarna. I färg och svartvitt presenteras alla de klassiska fotografierna ur loppets historia. Självklart porträtteras loppets legender som "Mora-Nisse" Karlsson och andra. Men här skildras också Vasaloppets verkliga hjältar, de amatörer som efter loppets klassiska energidryck kallas för blåbär.

Huvudförfattare är journalisten Lars Nylin, som oftast skriver för tidningen Sportbladet. Medförfattare är Torbjörn Nordvall, som i många år jobbat för Vasaloppets tidning och som även är presschef för landslaget i längdskidåkning.

ISBN 978-91-7738-802-9

9 789177 388029

SCHIBSTED
FÖRLAGEN